

Sähköherkkyssäätö sr
Liisankatu 27 B 00170 Helsinki
Puh. 040 5030 740
www.sahkoherkkyssaatio.fi

20.5.2018

LAUSUNTO STM010:00/2015

Toiminnallisten häiriöiden hoidon järjestäminen -työryhmän muistio

Kriteerien sisältö sähköherkkien kannalta

Työryhmän esitys toiminnallisten häiriöiden hoidon järjestämiseksi perustuu sähköherkkien kannalta olennaisesti samoihin hoitomuotoihin kuin tähänkin asti. Eesityksen mukaan "varsinkin kognitiivinen psykoterapia on hyödyllistä oireiluun liittyvien haitallisten tulkintojen ja reagoititapojen kuntouttamisessa". Lisäksi todetaan, että toiminnallisiin häiriöihin kehitetyt kognitiivisen terapian sovellutukset ovat antaneet "rohkaisevia" tuloksia. Eesitysluonnoksessa painotetaan useissa kohdin, että "hoidon ja kuntoutuksen tavoitteena on toimintakyvyn kohentaminen".

Tiettävästi ainoa sähköherkille tarkoitettujen erilaisten hoitomuotojen vaikuttavuutta selvittänyt suomalainen tutkimus on vuosina 2011-2012 Turun ammattikorkeakoulun Radio- ja EMC-laboratoriossa tehty kyselytutkimus, johon vastasi 206 suomalaista, jotka kokevat itse olevansa sähköherkkiä. Tutkimuksessa kerättiin tietoa sähköherkkien oireista, oireiluun liittyvistä laitteista sekä hoitomuotojen vaikuttavuudesta. Avoimella kysymyksellä kysyttiin sitä, mikä on johtanut oireiden helpottumiseen. Sähköherkistä 76 % ilmoitti tärkeimmäksi keinoksi sähkömagneettisille kentille altistumisen vähentämisen ja välttämisen (vastanneita 119).

Toiseksi paras toimenpide sähköherkkysoireiden lieventämiseen oli ruokavalion muuttaminen, josta hyötyi 69 % sitä kokeilleista (85 vastaajaa). Kolmanneksi tehokkainta oli erilaiset antioksidanttihoitot, jotka johtivat voinnin kohenemiseen 68 % kokeilleista (115 vastaajaa). Tutkimukseen osallistui myös käypä hoito -suosituksen mukaista kognitiivista psykoterapiaa saaneita sähköherkkiä: psykoterapiasta oli saanut apua vain 3 % kyseistä hoitomuotoa saaneista! Kognitiivista psykoterapiaa oli annettu 38 vastaajista, joista siis yksi henkilö kertoi hyötynensä hoidosta (Hagström ym. 2013).

EUROPAEM on ympäristö lääketieteen eurooppalainen järjestö, joka on laati vuonna 2016 lääkäreiden ja moniammatillisen työryhmän yhteistyönä vertaisarvioitun artikkelin sähköherkkien hoidosta. Työryhmä totesi, että sähköherkkien hoidon tärkeimpänä kulmakivenä on oireita provosoivien ympäristöjen välttäminen. Työryhmän mukaan sähkömagneettisten kenttien vähentäminen ja välttäminen lievittää sähköherkkien oireita nopeasti. Vertaisarvioitussa tutkimuskirjallisuudessa on kuvattu myös tapaustutkimuksia, joissa on havaittu, että sähkömagneettisten kenttien hallittu vähentäminen johtaa potilaan oireettomuuteen ja toimintakyvyn palautumiseen (Belyaev ym. 2016 & Genuis ym. 2012).

Sähköherkkyssäatiön tarkoituksena on tukea sähköherkkien toimintakykyä ja hyvinvointia (<http://sahkoherkkyssaatio.fi/saatio/>). Säätöillä on toimipaikat Helsingin Kruununhaassa sekä Turussa. Sähköherkkyssäatiö tarjoaa erilaisia tukimuotoja, kuten tekninen mittauspalvelu ja vertaistuki. Säätöille tulee sähköherkkien yhteydenottoja vertaistuen kautta ja jatkuvasti myös suorina yhteydenottoina säätöön asiantuntijoihin. Näin ollen säätöön työntekijöille on muodostunut selkeä käsitys suomalaisten sähköherkkien asemasta yhteiskunnassa mukaan lukien annettu hoito ja sen käytännön vaikuttavuus. Tiivistäen voisi sanoa, että Sähköherkkyssäatiölle tullessa sähköherkkien

palautteessa ei ole ilmennyt tapauksia, joissa kognitiivisesta terapiasta tai vastaavista sovellutuksista olisi saatu "rohkaisevia" käytännön tuloksia.

Ennemmin Sähköherkkyssäatiölle tulleessa runsaassa palautteessa sähköherkkien saamasta hoidosta näkyvät samat seikat, joita yhdysvaltalainen psykologian professori Pamela Reed Gibson on havainnut tutkimuksessaan: lääketieteen ammattilaiset ovat ottaneet itselleen toimivallan määrittellä, mitä sähköherkkyys on, ja miten sitä hoidetaan, piittaamatta siitä, onko hoitotoimenpiteistä mitään hyötyä potilaille. Näyttöön perustuva lääketiede on sähköherkkien kohdalla johtanut siihen, että potilaan pitäisi pystyä kiistattomasti todistamaan - mieluiten laboratoriokokeella - olevansa sähköherkkä; muussa tapauksessa potilaan kertomus ja havainnot ovat merkityksettömiä ja jätetään todistusharkinnan ulkopuolelle.

Gibsonin tutkimuksen mukaan nykyinen terveysparadigma ei kykene ratkaisemaan vanhoilla metodeilla ympäristöherkkien moninaisia ongelmia, vaan työntää sähköherkät yhä enemmän marginaaliin. Gibson on tehnyt saman havainnon kuin suomalainen toiminnallisten häiriöiden hoitoa pohtinut työryhmä: sähköherkät potilaat eivät koe tulleensa kuulluiksi tai autetuiksi julkisessa terveydenhuollossa. Sama seikka välittyy myös Sähköherkkyssäatiöön yhteyttä ottaneiden sähköherkkien kertomuksissa. Säatiön tietoon ei ole tullut tapauksia, joissa sähköherkkä olisi tullut työkykyiseksi sähköherkkyttä koskevan käypä hoito -suosituksen toimenpiteillä (Gibson 2016).

Näyttöön perustuvan nykyaikaisen lääketieteen tulisi seurata parasta ja ajankohtaisinta alan tietämystä potilaiden hoitopäätösten tekemiseksi. Jos objektiivisesti tarkastelee edellä kuvattua tutkimustietoa ja asiasta käytännössä kertynyttä kokemusta, on pakko kysyä, miksi kokonaisnäytön arvioinnissa sähköherkkien oma näkemys sivutetaan täysin? Duodecimin artikkelissa suositeltiin jo vuonna 2000 kognitiivista terapiaa (Uitti ym. 2000). Jos kyseessä

olisi tehokas hoitomenetelmä sähköherkkien työ- ja toimintakyvyn kohentamiseen, niin olisi perusteltua syytä olettaa suotuisten hoitovasteiden ilmaantuneen näiden 20 vuoden aikana, jolloin kyseistä hoitometodia on sovellettu.

Ehdotusluonnoksen soveltuvuus käytännön toimintaan

Toiminnallisten häiriöiden hoidon -työryhmän esitysluonnoksessa positiivista on havainto siitä, että hoidon ja kuntoutuksen tavoitteena tulisi olla toimintakyvyn paraneminen. Esityksessä viitataan useissa kohdin ilmeiseen tarpeeseen tutkia ja kehittää uusia hoitomuotoja toiminnallisiin häiriöihin. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksessa ilmeni, että sähköherkkien työ- ja toimintakyky kaipaisi pikaista tukea: tutkimukseen osallistuneista työkäisistä sähköherkistä peräti 48 % oli syrjäytynyt työmarkkinoilta (vastaajia 145). Tutkimuksen mukaan yleistä oli, että sähköherkkyysoireiston alkaminen aiheutti nopeasti etenevän täyden syrjäytymisen työmarkkinoilta (Hagström ym. 2013).

Sähköherkkyyssäätiössä on havaittu, että sähköherkät itse ovat kehittäneet hyviä käytäntöjä, jotka tehokkaasti tukevat toimintakyvyn palautumista. Säätiö tarjoaa sähköherkille vertaistukea ja resurssiensa puitteissa teknistä apua, jonka keskeisenä tavoitteena on mukauttaa ympäristö sähköherkälle esteettömäksi. Sähköherkän työympäristön muuttamisesta esteettömäksi on säätiössä saatu positiivisia kokemuksia, joiden hyvä mittari on ollut sähköherkkien toimintakyvyn paraneminen.

Toiminnallisten häiriöiden hoidon -työryhmän esitysluonnoksessa ehdotetaan, että sairaanhoitopiireihin/maakuntatasolle perustettaisiin toiminnallisten häiriöiden hoitoon erikoistuneita erityisyksiköitä tai työryhmiä. Idea on erityisen kannatettava, jotta alan osaamista voitaisiin keskittää yhdestä pisteestä

saatavaksi. Jotta sähköherkkien hoidon vaikuttavuutta pystyttäisiin kehittämään, olisi olennaista myös *aidosti kuulla sähköherkkiä potilaita*. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (1992/785) säättää, että potilaalla on oikeus hyvään terveyden- ja sairaudenhoitoon sekä siihen liittyvään kohteluun. Potilasta tulee 6 §:n mukaan hoitaa yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.

Ehdotuksen vaikutukset hoidon yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Työryhmän esityksessä toiminnallisten häiriöiden hoidon järjestämiseksi todetaan, että potilaiden toimintakyky saattaa olla vaikeasti alentunut, mutta siitä huolimatta he eivät yleensä ole oikeutettuja sairaskorvauslain tarjoamiin etuuksiin.

Tässä yhteydessä on huomattava, että Suomi ratifioi vuonna 2016 YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista SopS 26/2016 (jäljempänä vammaissopimus) ja sen sitovuus on lainsäätöaste. Hallituksen esityksessä (HE 284/2014) yleissopimuksen ratifioimiseksi määritellään 1 artiklassa, että: "Yleissopimuksen sanamuoto sallii sopimusta tulkittavan siten, että vammaisilla henkilöillä tarkoitetaan muitakin kuin pitkäaikaisesti vammautuneita. Yleissopimuksessa tarkoitettuja *vammaisia henkilöitä voivat olla myös henkilöt, joilla on kestoaltaan pitkäaikainen toimintarajoite*, jonka vaikeusaste voi vaihdella huomattavasti. Hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan vammaissopimusta voidaan tulkita myös siten, että "vammaisilla henkilöillä tarkoitetaan muitakin kuin pitkäaikaisesti vammautuneita." Hallituksen esityksessä vammaissopimuksen tulkittamiseksi laajennetaan perinteistä vamman tai vammaisen käsitettä koskemaan myös toimintarajoitteet, jollaiseksi mm. sähköherkkyys voi muodostua.

Ruotsissa sähköherkkyys on tunnustettu toimintarajoite (funktionshinder), jota ei nähdä yksilön ominaispiirteenä, vaan puutteina, joiden vuoksi yksilö on estynyt toimimasta jossakin ympäristössä (Folkhälsomyndigheten 2015). Ruotsi ratifioi YK:n vammaissopimuksen jo vuonna 2008. Saavutettavuusperiaatteen mukaisesti vammaisella on oltava esteetön pääsy yhteiskunnan palveluiden käyttöön. Vaikka toimintarajoitteeseen johtaneista seikoista ei olisi olemassa täyttä tieteellisesti hyväksyttyä näyttöä, niin tätä puutetta ei saa käyttää ongelmasta kärsivän vahingoksi. Sähköherkällä on Ruotsissa laillinen oikeus saada kaikki toimintarajoitteiselle kuuluvat oikeudet; tässä häntä avustaa kunnan vammaisvaltuutettu (Johansson 2012).

Euroopan parlamentti antoi vuonna 2009 päätöslauselman, jonka kohdassa 28 se kehotti muita jäsenvaltioita noudattamaan Ruotsin esimerkkiä ja tunnustamaan sähköherkät vammaisiksi, jotta heille voitaisiin taata yhtäläiset oikeudet ja mahdollisuudet (Euroopan parlamentin päätöslauselma 2009).

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 artikla kieltää kaikenlaisen vammaan perustuvan syrjinnän ja artiklan 26 mukaan unioni tunnustaa vammaisten oikeuden päästä osallisiksi toimenpiteistä, joilla edistetään heidän itsenäistä elämäänsä, ammatillista sopeutumistaan ja yhteiskunnallista osallistumistaan. Perusoikeuskirjan 15 artikla takaa kaikille ammatillisen vapauden ja oikeuden tehdä työtä. Jokaisella unionin kansalaisella on vapaus hakea työtä, tehdä työtä, ja sijoittautua mihin tahansa jäsenvaltioon.

Työryhmän esitys toiminnallisten häiriöiden hoidon järjestämiseksi sijoittaa sähköherkät lähinnä psykiatrian piiriin kuuluvaksi potilasryhmäksi, vaikka ainakin vaikeasti ja pitkäaikaisesti sähköherkät pitäisi luokitella Ruotsin mallin mukaisesti toimintarajoitteisiksi ja siten oikeutetuiksi vammaispalvelulain (1987/380) etuuksiin, kuten henkilökohtaiseen apuun ja taloudellisiin tukitoimiin syrjäytymisen estämiseksi. Ranskassa sähköherkät voivat saada

vammaisstatuksen ja Espanjassa sähköherkkyys on tunnustettu pysyväksi vammaksi vuodesta 2011 lähtien (Hagström 2014). On yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista, että sähköherkän status määräytyy sen perusteella, mihin EU:n jäsenvaltioon hän on sijoittunut. Tällaista menettelyä on objektiivisesti arvioiden pidettävä syrjintänä, vaikkei menettelyn alkuperäinen tarkoitus olisi syrjivä.

Marjukka Hagström

Erityisasiantuntija, OTM, VTM
Sähköherkkyssätiö
Tykistökatu 4, 20520 Turku
+358505972826
marjukka.hagstrom@sahkoherkkyssaatio.fi
www.sahkoherkkyssaatio.fi

Lähteet

Belyaev I, Dean A, Eger H, Hubmann G, Jandrisovits R, Johansson O, Kern M, Kundi M, Lercher P, Mosgöller W, Moshhammer H, Müller K, Oberfeld G, Ohnsorge P, Pelzmann P, Scheingraber C & Thill R. EUROPAEM EMF Guideline 2015 for the prevention, diagnosis and treatment of EMF-related health problems and illnesses. *Reviews on Environmental Health* 2015; 30(4): 337-371.

Euroopan parlamentin päätöslauselma 2. huhtikuuta 2009 sähkömagneettisiin kenttiin liittyvistä terveyshaitoista (2008/2211(INI)):
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0216+0+DOC+XML+V0//FI>

Folkhälsomyndigheten 2015: Elöverkänslighet:
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livs villkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/inomhusmiljo-allmanna-lokaler-och-platser/elektromagnetiska-falt/eloverkanslighet/>

Genius S.J. & Lipp C.T. Electromagnetic hypersensitivity: Fact or fiction? *Science of the Total Environment* 414 (2012), 103-112.

Gibson Reed P. The Hidden Marginalization of Persons With Environmental Sensitivities. *Ecopsychology* vol 8, nro 2 (2016), 131-137.

Hagström M, Auranen J & Ekman R. Electromagnetic hypersensitivity Finns: Symptoms, perceived sources and treatments, a questionnaire study. *Pathophysiology* 20 (2013), 117-122.

Hagström M. Sähköherkkyys vamman perusteena: mitä sähköherkkyydellä tarkoitetaan? Teoksessa Eloranta E-J (toim.): *Langattoman teknologian riskit*. SDP 2014.

Johansson O. Sähköyliherkkyys on virallisesti tunnustettu toimintarajoite Ruotsissa. Lausunto Säteilyturvakeskukselle 17.8.2011. (202-210). Teoksessa Järvenpää-Summanen A & Nurminen H (toim.): *Kun säteily satuttaa. Sähköherkkien selviytymistarinoita*. Edita 2012.

Uitti J & Pääkkönen R. Sähköallergia ei ole allergiaa, mitä se on? *Duodecim* 2000;116(9):941-947.